

## **Д. Г. Віленський один з організаторів вітчизняного ґрунтознавства 20-50-х років ХХ століття**

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені  
Григорія Сковороди», м.Переяслав-Хмельницький  
e-mail: Kovalska1009@mail.ru

**Анотація.** В статті комплексно висвітлено наукову діяльність професора Д. Г. Віленського та його внесок у розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні, зокрема у ґрунтознавство. Проаналізовано основні напрями наукових досліджень вченого; охарактеризовано науково-організаційну діяльність Д. Г. Віленського.

**Ключові слова:** ґрунтознавство, геоботаніка, природознавство, чорнозем.

### **Вступ**

Процес національно-культурного і державного відродження України вимагає відповідальної роботи в контексті дбайливого збирання і повернення суспільству його духовних скарбів, у свій час відчужених у нього. Разом з тим без усвідомлення і осмислення досвіду минулого неможливий подальший розвиток сучасних природничих наук, природознавства в цілому. Адже, як відомо, еволюційний процес зумовлений постійно діючими факторами, які не лише зв'язують минуле з сьогоденням, а й значною мірою детермінують сучасність з історією. В даному контексті найважливішими умовами пізнання істини є об'єктивна оцінка реальності, нерозривний зв'язок історії науки з сьогоденням, вияв прогностичного значення наукових ідей. Адже історія науки – важлива і невід'ємна складова історії суспільства, історії народу. Відновити її в усій повноті та істинності – невідкладне завдання українських вчених. Це не лише данина нашій минувшині, а й запорука успішного розвитку суспільства, яке має добре знати, шанувати й творчо опановувати досягнення своїх попередників.

Одним із видатних ґрунтознавців у світовому вимірі був професор Дмитро Гермогенович Віленський (1892-1960). Вивчаючи спадщину цього вченого ґрунтознавця і геоботаніка, ми водночас маємо змогу не тільки об'єктивно відтворити та доповнити наші знання стосовно ґрунтознавчої наукової думки ХХ століття, а й глибше дослідити окремі проблеми еволюції природознавства, зокрема: функціонування галузевої науки та освіти з 1920 по 1960 роки, становлення і розвитку вітчизняного ґрунтознавства в Україні.

### **Результати і обговорення**

Народився Дмитро Гермогенович Віленський 1.07.1892 року в Шепетівці Волинської губернії Заславського повіту в сім'ї сільського священика. Нижню освіту одержав у Лимарській 2-х класній школі, середню - в Житомирській православної семінарії. В 1917 році закінчив Київський політехнічний інститут, навчався на сільськогосподарському факультеті. Студентом з 1912 по 1915 рік служив у київському повітовому земстві, а з 1915 по 1917 році - практикантом Департаменту Землеробства на Краснокутській сільськогосподарській дослідній станції Саратовської губернії, в 1916 році - викладачем Саратовських вищих сільськогосподарських курсів.

Після закінчення інституту був залишений на кафедрі часткового землеробства на два роки викладачем для підготовки до «професорського звання» та був відправлений у відрядження в південно-східну Росію для закінчення наукових праць, де через громадянську війну і залишився.

З 1917 по 1921 роки був викладачем агрономічного факультету Саратовського державного університету по кафедрі рільництва. З 1918 року був асистентом відділу прикладної ботаніки Саратовської крайової Сільськогосподарської дослідної станції. У 1919 році був керівником ґрунтово-ботанічного відділу [1, с.6].

Розпочав свою наукову роботу як геоботанік і флорист-систематик, головним чином по вивченню рослинності ґрунтів і флори Новоузенського повіту Самарської губернії. Зокрема Дмитро Гермогенович Віленський вивчав лікарські рослини, рослинність засолених луків і солонців як кормових угідь. В цей же період Віленський опублікував книгу присвячену сину, способам його заготівлі і кормовим якостям. Цікавлячись zalивними луками степової частини Нижнього Поволжя, вчений прийшов до висновку, що їх ґрунти і рослинність представляють зональне явище, в житті останніх вирішальну роль відіграють два фактори - заплава і клімат. Також він займався рослинністю пісків, питаннями про сукцесії при заростанні пісків. Вчення про сукцесію використав при побудові генетичної класифікації ґрунтів на основі аналітичних рядів.

В 1920 році Д.Г.Віленського призначають спеціалістом обласного управління при сільськогосподарській дослідній справі Нижнього Поволжя та керівником геоботанічних досліджень з метою «становлення областей Царіценської та Астраханської губернії. З 1921 року викладає географію та ботаніку в Саратовському державно університеті [2,с.6].

В архівних документах знаходимо заяву про те, Д.Г.Віленський просить Учений комітет надати йому місце в одному закладів по спеціальності - прикладної ботаніки і лукиництва [3,с.3]. Заява датована 3.08.1921р., а в жовтні 1921 року вийшов наказ №32 СИНКУ про зарахування Д.Г.Віленського спеціалістом Ботанічної секції [4,с.1]. Але переїзд вченого на Україну не відбувся. Дмитро Гермогенович переїхав у Тіфліс асистентом на кафедру ботаніки Тіфліського (Тбіліського) політехнічного інституту.

В 1922 році Дмитра Гермогеновича обрано на викладача дослідної справи. А вже в лютому 1923 року - обрано доцентом по кафедр загального рільництва [5,с.11].

Курс ґрунтознавства в інституті викладав один із видатних ґрунтознавців того часу професор С.А.Захаров. Наукові інтереси Д.Г.Віленського все більше відхиляються в бік ґрунтознавства. В 1922 році виходить з друку його дві великі роботи «Засолені ґрунти, походження, склад і способи покращення» та «Аналогічні ряди ґрунтоутворення і їх значення для побудови генетичної класифікації ґрунтів».

В книзі про засолені ґрунти Д.Віленський виклав розроблену ним теорію походження солонців, солончаків та інших засолених ґрунтів на основі аналізу історії розвитку річкових долин південних областей Росії в четвертинному періоді. Звернувши увагу на приуроченість солончаків до низьких річкових терас, а солончаків - до більш високих, Дмитро Гермогенович прийшов до висновку, що солонці сформувалися в результаті розсолення солончаків при відриві низьких терас від ґрунтових вод в процесі еволюції річкових долин. Ідею походження солонців із солончаків в результаті розсолення останніх розвивав в ті роки К.К.Гедройц. Але цей процес він трактував з фізико-хімічної точки зору, а Дмитро Гермогенович Віленський - з природно-еволюційно- географічної.

В праці Д.Г.Віленського подано глибокий аналіз тісних зв'язків різних типів засолених ґрунтів з властивою їм рослинністю, особливостями гідрогеоморфних умов їх розміщенню на річкових терасах. На основі загального фактичного матеріалу були сформувані пропозиції про способи меліорації засолених ґрунтів [6].

Книга Д.Г.Віленського звернула на себе увагу наукової спільноти різнобічністю і широтою підходу до вивчення однієї із складніших проблем ґрунтознавства, що має велике народногосподарське значення.

З ґрунтово-географічної точки зору цікаві висновки Д.Г.Віленського про те, що ґрунти і рослинність залісних луків південно-східної Росії представляють собою таке ж зональне явище, як ґрунти і рослинність вододілів. Не менш цікава й інша робота вченого про аналогічні ряди в ґрунтоутворенні. На думку Д.Г.Віленського, різноманітність ґрунтів визначається з однієї сторони переважанням того чи іншого фактора ґрунтоутворення (клімату, ґрунтоутворюючої породи, рослинності та інше), а з іншого боку ступенем розвитку ґрунту. На загальному шляху еволюції всі ґрунти проходять аналогічні стадії розвитку.

Виходячи з цих положень, вчений всі ґрунти розділив на 11 відділів по переважаючій участі ґрунтоутворювачів: термогенний, фітогенний, гідрогенний, галогенний, термофітогенний, гермогідрогенний, термогалогенний, фітогідрогенний, фітогалогенний, гідрогалогенний і ерогенний.

В межах відділів виділені ряди, які відповідають ступеню розвитку ґрунтів і по характеру рослинності розпадаються на 6 типів в межах кожного відділу (відповідно всього 66 типів ґрунтів) [7].

Запропонована класифікація Д.Г.Віленського приваблювала і стрункістю побудови за координатним принципом, відображенню в ній еволюційного підходу у вирішенні класифікаційної проблеми.

У 1924 році в Харківському сільськогосподарському інституті була організована науково-дослідна кафедра ґрунтознавства. До складу кафедри увійшли три секції: 1) динаміки та хімії ґрунтів; 2) географії та морфології ґрунтів і 3) геоботаніки. Очолити третю секцію - секцію геоботаніки - було запрошено професора Д.Г.Віленського, який до цього часу працював доцентом кафедри ботаніки та загального землеробства Тбіліського політехнічного інституту [8, с.34]. Перші півтора року діяльності кафедри ґрунтознавства пішли на підготовчу роботу, організацію тієї елементарної обстановки, оскільки до того часу в Харкові не було умов для розвитку ґрунтознавчої роботи, справу довелося починати з елементарного: столів, тег, елементарних запасів приладдя, посуду тощо. Була проведена робота по складанню потрібної бібліотеки; на відшукування серед молоді, що закінчує вищу школу, кандидатів в аспіранта [9,с.320-321].В архівних матеріалах міститься доповідна записка Д.І.Віленського «Про необхідність організації при науково-дослідній кафедрі ґрунтознавства в Харкові геоботанічної секції», в якій зазначено важливість геоботаніки як науки, завдання і план роботи геоботанічної секції науково-дослідної кафедри ґрунтознавства. В цій праці Д.Г.Віленський вказує, що основними завданнями геоботанічної секції є вивчення взаємовідносин між рослинами дикими та культурними і ґрунтом та з'ясування тих ознак рослин, що є показниками пристосування їх до того чи іншого ґрунту. В зв'язку з цим в план роботи секції входить едафічна екологія рослин, а найголовнішим завданням секції є дати екологічну класифікацію рослин за ознакою відношення їх до едафічних умов оточення. Об'єкт вивчення секції охоплював як окремі рослини так і весь рослинний покрив України.

Вивчення окремих рослин проводилося переважно стаціонарним методом, вивчення усїєї рослинності шляхом маршрутних та суцїльних геоботанїчних дослїджень. Для стаціонарних дослїджень секцією закладено спеціальну дослїдну ділянку з натуральним та штучно приготовленими ґрунтами. Серед останніх є різні по механїчному і хїмічному складу (з добавкою піску та лесу в різних відношеннях, з добавкою кухарської солї тощо.) та з різною реакцією від різко лужної до нейтральної. На цїй ділянці насамперед буде представлена колекція тих рослин, екологія яких буде вивчатися методом фізіологічним та екологічним.

Сюди належать: степові рослини, піщані рослини, солонцеві та солончакові рослини.

Велику увагу буде звернено на вивчення екологічних властивостей лугового ячменю, введення якого в культуру є одним з основних завдань секції.

Другим завданням секції є геоботанїчні дослїдження України, які направлені на вивчення інтразональних рослинних формацій, зокрема солонців, пісків, луків та крейди. Д.Г.Вїленський вказував, що для виконання зазначеного плану роботи секції необхідно мати двох аспїрантів та для технічної допомоги препаратора-художника. Крім того в 1925 році необхідно дати командировку на Херсонщину, Полтавщину та Харківщину для збору насіння, її стартового матеріалу для анатомїчних дослїджень (ксерофітів, псамофітів і галофітів), а також до Ленїнградського ботанїчного саду для опрацювання гербарних матеріалів та використання повнїшої закордонної літератури [9, с.7-8].

Так, Д.Г.Вїленський визначив основні завдання геоботанїчної секції при науково-дослїдній кафедрі. Починаючи викладати ботанїку в Харківському сїльськогосподарському інституті, Д.Г.Вїленський переконався, як важко проводити навчання українською мовою, коли немає жодного пїдручника, де б викладалося цією мовою основні ботанїчні вїдомості в обсязі вищої школи. Тому для нього стало одразу зрозумїло, що перше й нагальне завдання викладача, навіть обов'язок його, дати студентам пїдручник, який зможе поставити таке навчання на тверді, певні пїдстави.

Через це Д.Г.Вїленський вважав за свій обов'язок дати згоду на пропозицію Державного видавництва України скласти пїдручник Ботанїки, пристосований для навчання, а разом з тим і важкість цієї роботи, бо пїдручник треба було скласти в надзвичайно короткий термін і до того ще пристосувати його до завдань агрономїчної школи. Усі робїтники вищої сїльськогосподарської школи добре знають, як важко здїйснюється завдання, яке останнього часу поставили викладачі зальних природничих дисциплїн цієї школи, - «агрономїзувати» свої дисциплїни, скласти план і програму навчання їх так, щоб студент з перших кроків своєї працї у вищїй школі почував себе в агрономїчній атмосфері. Щодо ботанїки, то автор вважав, що запровадження в навчання цього курсу і насамперед у сїльськогосподарській школі цїлком можливо, доцїльно, і навіть кнче потрїбно, бо його справді вимагає саме життя. Це є перший пїдручник ботанїки для вищих шкїл українською мовою. Перше видання цього пїдручника розїшлося за пївтора року, і це свїдчить, що він до певної мїри задовольнить потребу вищих шкїл на пїдручник ботанїки. У 1930 пїдручник було удосконалено і перевидано. Мало хто пам'ятає, що цей пїдручник створив саме Д.Г.Вїленський [10, с.1].

Вважаючи гострою потребою забезпечити поповнення наукових і педагогічних кадрів, Дмитро Гермогенович бере участь у заснуванні на кафедрі вищого. семїнару для пїдготовки кандидатів в аспїранти та викладачів ґрунтознавства [8, с. 322-323].

За перїод існування кафедри та геоботанїчної секції її члени провели низку дослїджень: знахідки нових для України родів, а також релїктових рослин, характерних як провїдників у виявленні пїсляльодовикової історїї; вивчення рослинності Олешкївських пісків, району Донбасу, Чорноморських степів та тощо.

Д.Г.Вїленському було доручено організувати експедицію з метою дослїдження ґрунтів і рослинності нижньої частини долини річки Самари. Матеріали цього дослїдження він виклав у своїй роботі «Почви долини р.Самари в районі работ Днепростроя». Основним завдання експедиції було з'ясувати, наскїльки цїнною є вказана частина долини в сїльськогосподарському відношенні і в тому числі, чи придатні її ґрунти для зрощення [11, с.31].

Вагомий внесок професор Д.Г.Вїленський внїс у розробку схеми класифїкації ґрунтів.

Д.Г.Вїленський у складі кафедри брав участь в Союзних з'їздах ґрунтознавцїв, зокрема в Першому Міжнародному Конгресї Ґрунтознавства у Вашингтонї, на якому Вїленський разом з Маховим представив колекцію ґрунтів, виготовлену за власною методикою. Матеріали про Міжнародний Конгрес Ґрунтознавцїв в Америцї Дмитро Гермогенович опублікував у «Вїснику природознавства», де зазначив, що не маючи змоги через брак мїсця, дати хоча б загальне уявлення про зміст численних доповїдей, що їх було зроблено в комїсіях, і зауважив, що на всїй роботї Конгресу надзвичайно яскраво позначився вплив нових ідей - ідей російської - «докучаєвської», або, як її ще називають в Америцї, «профїльної» школи ґрунтознавства, що не так ще давно було майже зовсім одірваною від чужоземної науки. Такі назви як «чорнозем», «пїдзол», «солонець», навіть «солодь» вже стали міжнародними, так само як і термін «деградація», як і подїл ґрунту на поземи А, В, С тощо [12, с.72].

На основі особистих спостережень пїд час екскурсїй і узагальнення літератури Д.Г.Вїленський видав у 1928 році вїдомої статтю «Основные черты распределения почв и растительности в Соединенных Штатах и Южной Канаде» [13].

У Першїй Всеукраїнській нарадї ґрунтознавцїв у 1928 році професор Д.Г.Вїленський виступив з доповїддю «Черговї завдання в справї дослїдження ґрунтів України», в якї запропонував з метою

наукового об'єднання всіх робіт з ґрунтознавства на Україні й проведення їх найбільш доцільним способом - створити Український Інститут Ґрунтознавства, який би охоплював усі роботи з ґрунтознавства, об'єднував у них усі наявні наукові сили, що працюють у галузі ґрунтознавства, в тому числі сили українських ВНЗ і в підготовці нових кадрів. На думку Народи, тільки така організація робіт в галузі ґрунтознавства забезпечить правильне урахування державних інтересів, приведе до найбільш доцільного використання ґрунтознавчих сил і спричинить заощадження державних коштів [14, с.133].

У 1928 році на основі науково-дослідної кафедри сільськогосподарської ботаніки та Ботанічної секції сільськогосподарського наукового Комітету України створено Український інститут прикладної ботаніки. Керівником відділу Меліораційних займищ став професор Д.Г.Віленський [15, с.73].

Наприкінці 20-х років Д.Г.Віленський переїжджає до Києва на посаду професора, а згодом - завідувача кафедри ґрунтознавства київського гідромеліоративного інституту [3, с.38].

У зв'язку з рішенням про проведення Другого міжнародного конгресу ґрунтознавців у Москві та Ленінграді в 1930 році Д.Г.Віленський стає генеральним секретарем оргкомітету конгресу і віддає багато сил і часу в цей період з 1928 - 1930. Вчений формував програми та виступи доповідачів на конгресі. На цьому конгресі Дмитра Гермогеновича обирають секретарем Міжнародної комісії по класифікації, географії і картографії ґрунтів.

В цей період Д.Г.Віленський активно приймає участь у роботі Міжнародної асоціації ґрунтознавців: в 1929 році він приймає участь в Міжнародній конференції в Празі, в 1934 - в конференції по фізиці ґрунтів у Франції, в 1935 на третьому міжнародному конгресі ґрунтознавців в Оксфорді його обирають головою солонцевої комісії, пізніше - Президентом Міжнародної комісії по класифікації, географії і картографії ґрунтів [15, с.109].

В 1933 році Д.Г.Віленський працює заступником директора з наукової роботи, а пізніше - директором інституту та керівником сектору Українського Н/Д інституту агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства. Д.Г.Віленський виконував такі теми дослідження: 1. Виробнича генетична класифікація ґрунтів та рослинного покриття УРСР у пункті - критичний огляд існуючої класифікації. 2. Складання карти ґрунтів України, в масштабі 1 : 1000000. 3. Ґрунти та рослинне вкриття УРСР з агропромисловими характеристиками їх у пункті класифікації ґрунтів та солонці і їх *класифікація*. Складання карти басейну річки Дніпра та тексту до неї. Як ми бачимо, це дуже великий пласт роботи, який був покладений на плечі вченого. Тільки з його працелюбністю та практичним досвідом можливо виконати таку роботу.

Інститут видав велику кількість праць, зокрема Д.Г.Віленського «География засоленных почв СССР» із 7 картами збірника для Міжнародної конференції в Копенгагені (анг. мовою), «Библиография засоленных почв СССР», «Почвы бассейна р. Днепр», «Ґрунти УРСР», збірник лекцій і багато інших. В 1933 році Д.Г.Віленський брав участь у виготовленні інститутом чотирьох карт:

- Ґрунти УРСР 1 : 1000000.
- Ґрунти Дніпровського басейну 1 : 1000000.
- Ґрунти Донецької області 1 : 420000.
- Ґрунти і рослинність 17 районів 1 : 25000, а також видання «Трудів» інституту [3, с.40].

Д.Г.Віленський відповідально відносився до своїх обов'язків і плідно працював на благо України.

В 1933 році Д.Г.Віленський отримує запрошення Московського державного університету ім. М.В.Ломоносова, переїхавши до Москви, він працює професором кафедри ґрунтознавства, завідує якою професор В.В.Геммерлинг, а в 1939 році створює свою кафедру географії ґрунтів і керує нею до кінця свого життя.

Сфера його діяльності розширюється. Разом з питаннями генезису, класифікації і географії ґрунтів, його увагу все більше привертають проблеми фізики ґрунтів, особливо структури і протиерозійна стійкість, методів їх визначення. Також в цей період Д.Г.Віленський працював в редакціях журналів «Почвоведение» (член редколегії), аз 1937 року по 1939 – головним редактором, в редакції журналу «Биологические науки». В журналі «Почвоведение» дуже багато надрукованого його праць.

У 1935р. в зв'язку з проблемами інвентаризації земельно-фонду країни, хімізації і механізації землеробства, вивчення агрохімічних і агрофізичних властивостей ґрунтів, Академією наук СРСР було проведено спеціальну сесію, присвячену ґрунтознавству і агрохімії, на якій Д.Г.Віленський виступив з узагальнюючою доповіддю на тему «Стан питання про структуру ґрунтів». На той час це питання було одним з найдискусійнішим і прихильники різних поглядів на агрономічне значення ґрунтової структури навіть поділялися на «структурників», «антиструктурників».

Д.Г.Віленський вважав структурність ґрунтів одним з найважливіших факторів родючості. Ще на початку 30-х років, працюючи на Україні, та у наступні роки у Московському університеті Д.Г.Віленський почав займатися питаннями вивчення закономірностей структуроутворення в ґрунтоутворюючому процесі, розробкою методів визначення водостійкості ґрунтової структури, стійкості її проти ерозії.

У 1945 році вчений опублікував монографію «Агрегация почв – ее теория и практическое приложение». В даній роботі Д.Г.Віленський зробив аналіз історії експериментальних досліджень агресії ґрунтів, агрономічне значення ґрунтової структури; дав визначення поняттю «сплість» ґрунтів і важливість її врахування при механічній обробці ґрунтів; обґрунтував новий технологічний принцип обробітку ґрунту на основі врахування оптимальної вологості структуроутворення; запропонував

сконструйовану спільно з інженером А.Д.Афанасьєвим оригінальну машину для до посівного розорення ґрунтів, яка передбачала відрив, підйом і розпушення шару ґрунту за допомогою диску в умовах оптимальної вологості структуроутворення [17].

Велике значення має монографія Д.Г.Віленського «История почвоведения в России», яка була опублікована в 1958 році. Це перша книга по історії ґрунтознавства, вона була завершена раніше виданої «Русская почвено-картографическая школа и ее влияние на развитие мировой картографии» (1945) і ряду брошур [18].

## Висновки

Отже, Д.Г.Віленський був великим і різносторонньо розвиненим дослідником і педагогом. Він користувався великим авторитетом і глибокою повагою не тільки як вчений, але як скромний, трудолюбивий і наполегливий у вирішенні тих чи інших задач. До його пера належать більше 195 наукових праць. Однією з найбільших і відомих є книга «Почвоведение». В значній мірі оригінальна не тільки по формі, але й по змісту, по методології. «Почвоведение» стало настільною книгою ґрунтознавців, агрономів, меліораторів, геоботаніків, вчителів. Вона вийшла трьома виданнями в СРСР, двома - на китайській мові, одним - на німецькій мові. По ній навчалися студенти університетів і сільськогосподарських інститутів нашої країни та за кордоном. На той час це був один з найкращих підручників [19]. Після його смерті за редакцією С.С.Соболева вийшла книга «География почв» як навчальний посібник для державних університетів, педагогічних, сільськогосподарських та лісотехнічних вузів СРСР [20].

## Література

1. Особова справа Д.Г.Віленського. – ЦДАВОВУ. – Ф.27. – Оп.17. – Спр.736. – Арк.1-11.
2. Вергунов В. Невідомі сторінки життя та творчої діяльності професора Д. Г. Віленського / В. Вергунов // Історія української науки на межі тисячоліть. – Вип.23. – К., 2006. – С.32-40.
3. Виленский Д. Г. Почвы, их происхождение, состав и способы улучшения./ Д. Г. Виленский – М.: Новая Деревня, 1924. – 159 с.
4. Виленский Д. Г. Аналогичные ряды в почвоведении и их значение для построения генетической классификации почв./ Д. Г. Виленский – Тифлис, 1924.–134 с.
5. Огляд роботи науково-дослідної кафедри ґрунтознавства (1924- 1927) // Вісник природознавства. – К., 1927. – №5-6. – С.320-323.
6. Матеріали кафедри ґрунтознавства. Матеріали про організацію геоботанічної секції при науково-дослідній кафедрі ґрунтознавства Харківського с/г інституту. – ЦДАВОВУ-Ф.166. – Оп.5 – од. зб. 742. – С.1- 27.
7. Віленський Д. Г. Ботаніка. Курс вищих сільськогосподарських шкіл./ Д. Г. Віленський – К.:Державне видавництво України. – 1928. – 349с.
8. Виленский Д. Г. Почвы, долины р.Самары в районе Днепроостроя / Д. Г. Виленский // Почвоведение. – М, 1927. – №4. – С.31-48.
9. Віленський Д. Г. Перший міжнародний конгрес ґрунтознавців в Америці / Д. Г. Віленський // Вісник природознавства. – К., 1927. – №2. – С.72.
10. Виленский Д. Г. Основные черты распределения почв и растительности Соединенных Штатов и Южной Канады / Виленский Д. Г. // Почвоведение. – М., 1928. – №1. – С.14.
11. Протоколи Першої Всеукраїнської наради ґрунтознавців. – ЦДАВОВУ Ф.166. – Оп.5. – од. зб. 9110. – 133 с.
12. Наукові установи та організації УРСР. – Харків : Видання Державно Пленової Комісії УРСР, 1930. – С.73.
13. Добровольский Г. В. Дмитрий Гермогенович Виленский (к 100-летию со дня рождения) / Г. В. Добровольский // Почвоведение. – Москва, 1992. – №12. – С.109.
14. Виленский Д. Г. Агрегация почв ее теория и практическое приложение АН СРСР Совет по изучению производительных сил./ Д. Г. Виленский – М.: Изд. АН СРСР, 1945. – 141 с.
15. Виленский Д. Г. История Почвоведения в России./ Д. Г. Виленский – М., 1958. – С.235.
16. Виленский Д. Г. Почвоведение / Д. Г. Виленский // Гос. учеб.-педагогич. Изд-во Москва просвещение РСФСР. – М., 1957. – 465 с.
17. Виленский Д. Г. География почв / Д. Г. Виленский // Под ред. проф. С.С.Соболева. – М., 1961. – 314 с.

**Анотация.** *Е.В.Ковальская Д.Г.Виленский один из организаторов отечественного почвоведения 20-50-х годов XX века. В статье комплексно освещено научную деятельность профессора Д.Г.Виленского и его вклад в развитие сельскохозяйственного опытного дела в Украине, в частности в почвоведении. Проанализировано основные направления научных исследований ученого; охарактеризованы научно-организационную деятельность Д.Г.Виленского.*

**Ключевые слова:** почвоведение, геоботаника, естествознание, чернозем.

**Abstract.** *K.V.Kovalska D.H.Vilenskyy one of the organizers domestic hruntozavstva 20-50-ies of XX century. The article is comprehensive coverage scientific work of Professor D.H.Vilenskoho and its contribution to the development of agricultural research business in Ukraine, particularly in the soil. Proanalizavano main areas of research scientist, describes the scientific and organizational activity D.H.Vilenskoho.*

**Keywords:** soil geobotany, natural, black earth.

Поступила в редакцию 03.02.2014 г.